Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi
Lənkəran Dövlət Universiteti

«Təsdiq edirəm»:
Tədris məsələləri üzrə prorektor vəzifəsini
icra edən:____________dos.Z.Məmmədov
"_12_" _____09_____ 2025-ci il

Fənn sillabusu

İxtisas: **050107** İbtidai sinif müəllimliyi
Fakültə: Filologiya və ibtidai təhsil
Kafedra:İbtidai təhsil və məktəbəqədər təlim

I.Fənn haqqında məlumat:
Fənnin adı: İbtidai siniflərdə Azərbaycan dili və onun tədrisi metodikası-3.
Kodu:İPF-B 06.3
Tədris ili: II (2025-2026), III semestr
Tədris yükü: Cəmi120 saat. Auditoriya saatı - 45 saat (30 saat müh., 15 saat sem.)
Tədris forması: Əyani
Tədris dili: Azərbaycan dili
AKTS üzrə kredit: 4 kredit
Auditoriya №:311

II.Müəllim haqqında məlumat: Mühazirə müəllimi: Feyziyeva Ruxsara Mirzə qızı, fil.ü.fəl.dok., dos.; Seminar müəllimi: Əliyev Ayəddin Baldadaş oğlu, fil.ü.fəl.dok., dosent.
Məsləhət günləri və saatı: II gün saat 9^{00}-13^{00}.
E-mail ünvanı:*feyziyeva@yahoo.com, ayeddin59@mail.ru*
Kafedranın ünvanı:Lənkəran ş., H.Abdullayev küç.,21, 2 saylı korpus

III.Tövsiyə olunan dərslik, dərs vəsaiti və metodik vəsaitlər:

Əsas ədəbiyyat

1. M.Hüseynzadə. Müasir Azərbaycan dili. Morfologiya. Bakı, 2007, 280 səh.
2. B.Xəlilov. Müasir Azərbaycan dilinin morfologiyası. Bakı, 2007, 634 səh.
3. Azərbaycan dilinin qrammatikası. EA nəşri. Bakı, 2015, 334 səh.
4. Q.Kazımov. Azərbaycan dilinin morfologiyası. Bakı, 2010.
5.Kazımov Q. Müasir Azərbaycan dili. Sintaksis. Bakı, 2007, 496 səh.
6.Ə.Abdullayev, Y.Seyidov, A.Həsənov. Müasir Azərbaycan dili. Sintaksis. Bakı, 2007, 424 səh.
7.Müasir Azərbaycan dili, III hissə, EA nəşri-Bakı, 1981

Əlavə ədəbiyyat

8.H.Mirzəzadə. Azərbaycan dilinin tarixi sintaksisi. Bakı, 2014.
9. Y.Seyidov. Azərbaycan ədəbi dilində söz birləşmələri. Bakı, 2004.
10.F.Zeynalov. Müasir türk dillərində köməkçi nitq hissələri, "Nurlan", Bakı, 2010
11.Müasir Azərbaycan dilinin morfologiyası. APU-nun nəşriyyatı, Bakı, 2015

IV. Prerekvizitlər: Fənnin tədrisi üçün öncədən İbtidai siniflərdə Azərbaycan dili və onun tədrisi metodikası-1, İbtidai siniflərdə Azərbaycan dili və onun tədrisi metodikası-2 fənlərinin tədrisi vacibdir.

V. Korekvizitlər: Bu fənnin tədrisi ilə eyni vaxtda başqa fənlərin də tədris olunmasına zərurət yoxdur.

VI. Fənnin təsviri və məqsədi: Qrammatika dilin qrammatik quruluşunu öyrənən bir elmdir. Qrammatika sözlərin dəyişilməsi və onların cümlədə birləşməsi qaydalarının məcmuyudur. Qrammatika bizə nitqimizi düzgün qurmaq, fikrimizi səlis və aydın ifadə edə bilmək, sözləri cümlədə necə dəyişdirmək və işlətmək, onları bir-biri ilə necə əlaqələndirmək, hansı ardıcıllıqla düzmək və s. qayda-qanunları öyrədir. Morfologiya da qrammatikanın bir hissəsidir. Morfologiyanın obyekti sözdür. Morfologiya sözün geniş qrammatik mənalarını öyrənən bir elmdir. Morfologiya bütün nitq hissələrini əhatə edir, onların oxşar və fərqli cəhətlərini öyrənir. Bu fənnin əsas məqsədi müasir Azərbaycan dilində işlənən nitq hissələrinin təsnifi prinsipləri, onların müxtəlif qruplar üzrə qruplaşdırılması, hər bir nitq hissəsinin quruluş xüsusiyyətləri, ümumi qrammatik kateqoriyalar haqqında tam təsəvvür yaratmaqdan ibarətdir. Qrammatikanın bir şöbəsi də sintaksisdir.O, sözlərin söz birləşməsi və cümlə şəklində, cümlələrin mətn şəklində birləşməsi qaydalarından bəhs eddir. Sintaksisin əsas vahidləri söz birləşmələri, cümlə və sintaktik bütövlərdir. Bunlar sintaksisin tədqiq və öyrənmə obyektləridir. Bunlarla yanaşı, sintaktik əlaqələr, sintaktik semantika anlayışları da elmi sintaksisin əsas anlayışlarındandır. Sözlər və cümlələr arasında əlaqə, sözlərin və cümlələrin birləşməsi, ümumiləşmiş şəkildə desək, bağlılıq məsələsi sintaksisin əsas məsələsidir.Bu fənnin əsas məqsədi dilin sintaktik quruluşu, o cümlədən söz birləşmələri və onların quruluşca növləri, cümlə və onun növləri və s. haqqında tam təsəvvür yaratmaqdan ibarətdir.

VII. Davamiyyətə verilən tələblər: Fənn üzrə semestr ərzində buraxılmış auditoriya saatlarının ümumi sayı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarına uyğun olaraq davamiyyət meyarları nəzərə alınmaqla müəyyən olunmuş həddən yuxarı olduğu halda tələbə həmin fəndən imtahana buraxılmır, onun həmin fənn üzrə akademik borcu qalır.

VIII.Qiymətləndirmə: Tələbələrin biliyi 100 ballı sistemlə qiymətləndirilir. Bundan 50 balı tələbə semestr ərzində , 50 balı isə imtahanda toplayır. Semestr ərzində toplanan 50 bala aşağıdakılar aiddir: 20 bal seminar və ya laboratoriya dərslərində fəaliyyətinə və 30 bal kollokviumların nəticələrinə görə. İmtahanda qazanılan balların maksimum miqdarı 50-dir. Qiymətləndirmə zamanı Elmi Şuranın 16 may 2024-cü il tarixli qərarina uyğun olaraq qiymətləndirmə meyarları nəzər alınır.İmtahan biletinə, bir qayda olaraq fənn üzrə proqram materialını əhatə edən 5 sual daxil edilir. Hər sual 10 bala qədər qiymətləndirilir.

Qiymət meyarları aşağıdakılardır:

-10 bal- tələbə keçilmiş materialı dərindən başa düşür, cavabı dəqiq və hərtərəflidir.

-9 bal-tələbə keçilmiş materialı tam başa düşür, cavabı dəqiqdir və mövzunun mətnini tam aça bilir.

-8 bal-tələbə cavabında ümumi xarakterli bəzi qüsurlara yol verir;

-7 bal- tələbə keçilmiş materialı başa düşür, lakin nəzəri cəhətdən bəzi məsələləri əsaslandıra bilmir

-6 bal- tələbənin cavabı əsasən düzgündür.

-5 bal-tələbənin cavabında çatışmazlıqlar var, mövzunu tam əhatə edə bilmir.

-4 bal- tələbənin cavabı qismən doğrudur, lakin mövzunu izah edərkən bəzi səhvlərə yol verir;

- 3 bal- tələbənin mövzudan xəbəri var, lakin fikrini əsaslandıra bilmir;

- 1-2 bal- tələbənin mövzudan qismən xəbəri var.

-0 bal- suala cavab yoxdur.

Tələbənin imtahanda topladığı balın miqdarı 17-dən az olmamalıdır. Əks təqdirdə tələbənin imtahan göstəriciləri semester ərzində tədris fəaliyyəti nəticəsində topladığı bala əlavə olunmur.

Semestr nəticəsinə görə yekun qiymətləndirmə (imtahan və imtahanaqədərki ballar əsasında)

№	Bal	Qiymət	
		Sözlə	Hərflə
1.	91-100	əla	A
2.	81-90	çox yaxşı	B

3.	71-80	yaxşı	C
4.	61-70	kafi	D
5.	51-60	qenaetbexş	E
6.	50 ve ondan aşağı	qeyri-kafi	F

IX. Davranış qaydalarının pozulması:Telebe Universitetin daxili nizam-intizam qaydalarını pozduqda esasnamede nezerde tutulan qaydada tedbir görülecek.

X. Təqvim mövzu planı:*Mühazire 30 saat , seminar 15 saat.*

N	Keçirilən mühazirə məşğələlərinin məzmunu	Saat	
		Müh.	**Tarix**
	I KOLLOKVİUM MÖVZULARI		
1	Morfologiyanın tədqiqat obyekti, məqsəd və vəzifələri **Plan:** Morfologiyanın tədqiqat obyekti,məqsəd və vəzifələri **Mənbə: 1, 2, 3, 4,7**	2	
2	Sözün tərkibi. **Plan:**1.Sözün tərkibi 2.Sözün kökü 3.Şəkilçi. Onun növləri **Mənbə:1, 2,7**	2	
3	Nitq hissələri **Plan:** 1.Nitq hissələrinin təsnifi 2.Nitq hissələrinin təsnifində istifadə olunan prinsiplər3.Əsas nitq hissələri 4. Köməkçi nitq hissələri **Mənbə:1, 2, 3,7**	2	
4	İsim. **Plan: 1.**İsim,onun mənaca növləri. 2.İsmin quruluşca növləri **Mənbə:1, 2, 3,7**	2	
5	İsmin qrammatik kateqoriyaları **Plan: 1.**Ismin hal kateqoriyası **2.**Ismin xəbərlik kateqoriyası 3. İsmin kəmiyyət kateqoriyası 4. İsmin mənusibiyyət kateqoriyası **Mənbə:1,2,3,4,7**	2	
6.	Sifət **Plan:** 1. Sifət nitq hissəsi kimi 2. Əlamət bildirən sifətlər 3. Keyfiyyət bildirən sifətlər 4. Sifətin quruluşca növləri. 5.Sifətin dərəcələri **Mənbə:1,2,3,4,7**	2	
7	Say **Plan:** 1. Say haqqında ümumi məlumat 2. Sayın məna növləri 3. Sayların orfoqrafiyası **Mənbə: 1,2,3,4,7**	2	
	II KOLLOKVİUM MÖVZULARI		
8	Əvəzlik və zərf haqqında ümumi məlumat. **Plan:** 1. Əvəzlik haqqında məlumat 2. Əvəzliyin məna növləri 3. Zərf haqqında ümumi məlumat 4. Zərfin quruluşca növləri. 5.Zərfin mənaca növləri **Mənbə: 1,2,3,4,7**	2	
9	Feil **Plan:** 1. Feil haqqında ümumi məlumat 2. Felin məna növləri 3. Felin quruluşca növləri 4.Felin zaman kateqoriyası 5. Felin şəxs kateqoriyası **Mənbə: 1,2,3,4,6,7**	2	
10	Giriş. Sintaksis və onun predmeti. Söz birləşmələri **Plan**:1.Sintaksis fənninin obyekti, məqsəd və vəzifələri 2. Söz	2	

	birləşmələri 3. İsmi birləşmələr və onun növləri **Mənbə**: [1,2,3,4,6,7]		
11	Feili birləşmələr **Plan**: 1. Feili birləşmələr. 2.Məsdər, feili sifət və feili bağlama birləşmələri Mənbə: [1,2,3,4,5]	2	
12	Cümlə və onun əsas əlamətləri **Plan**: 1.Cümlə və onun əlamətləri2.Cümlənin təsnifi prinsipləri3.Məqsəd və intonasiyaya görə cümlənin növləri **Mənbə:** [1,2,3,4]	2	
13	Cümlə üzvləri. **Plan**: 1. Baş üzvlər 2.Mübtəda və onun ifadə vasitələri 3. Xəbər və onun ifadə vasitələri 4.İkinci dərəcəli üzvlər **Mənbə:**[1,2,3,4]	2	
14	Sadə cümlə. Cüttərkibli və təktərkibli cümlələr. **Plan:** 1.Cüttərkibli cümlə 2. Təktərkibli cümlə 3.Bütöv cümlə 4.Yarımçıq cümlə **Mənbə**: [1,2,3,4,8]	2	
15	Mürəkkəb cümlə **Plan:** 1. Mürəkkəb cümlə anlayışı 2. Tabesiz mürəkkəb cümlə 3. Tabeli mürəkkəb cümlə **Mənbə:** [1,2,3,4]	2	

N	**Keçirilən seminar məşğələlərinin məzmunu**	**Saat**	**Tarix**
1	Morfologiyanın tədqiqat obyekti. Sözün tərkibi. Nitq hissələri.	2	
2	İsimvə sifət haqqında ümumi məlumat	2	
3	Say və əvəzlik haqqında ümumi məlumat	2	
4	Zərf və feil.	2	
5	Sintaksis. Söz birləşmələri	2	
6	Cümlə, onun əsas əlamətləri. Cümlə üzvləri	2	
7	Sadə cümlə.Təktərkibli və cüttərkibli cümlələr	2	
8	Mürəkkəb cümlə	1	

XI. Fənn üzrə tələblər, tapşırıqlar: Tələbələr aşağıdakıları bilməlidirlər:
Morfologiya qrammatikanın bir hissəsi kimi, dillərin morfoloji quruluşuna görə müxtəlif qruplara ayrılması, morfologiyanın növləri, təsviri, tarixi və müqayisəli morfologiya, morfologiyanın dilçiliyin digər şöbələri ilə əlaqəsi, morfem anlayışı, sözün kökü, şəkilçilər, onların mənasına, dil mənşəyinə, işləkliyinə, məhsuldarlığına, sözün tərkibində tutduqları mövqeyinə görə növləri, nitq hissələrinin təsnifi prinsipləri, əsas nitq hissələri, hal, mənsubiyyət, kəmiyyət, şəxs, inkarlıq, zaman, dərəcə kateqoriyaları, köməkçi nitq hissələri, onların quruluş xüsusiyyətləri, qoşmanın qoşulduğu hallar, tabesizlik və tabelilik bağlayıcıları, ədatın məna növləri, imperativ sözlər, uşaq sözləri və ritmik sözlər qeyri-müəyyən nitq hissələri kimi və s. məsələlərin araşdırılması.

XII . Fənn üzrə təlim nəticələri

- ✓ İbtidai siniflərdə Azərbaycan dili və onun tədrisi metodikasının xüsusiyyətlərini təsvir edir
- ✓ Azərbaycan dili kurikulumunda (I-IV siniflərdə) standart və məzmunu izah edir
- ✓ Azərbaycan dilinin qramatik quruluşunun əhəmiyyətini şərh edir
- ✓ Nitq hissələrinin hər birinin qrammatik xüsusiyyətlərini müqayisə edir
- ✓ Sintaktik əlaqələrin mahiyyətini və obyektiv gerçəklikdə olan əlaqələrlə uyğunluğunu izah edir

- ✓ Linqvistik təhlilin bütün növlərini yerinə yetirir
- ✓ Sözün quruluşunu və leksik-qrammatik mənasını ayırd edə bilir;
- ✓ Söz növlərini (isim, sifət, say, əvəzlik, feil, zərf, bağlayıcı, edat, nida, qoşma) tanıyır və cümlədə funksiyasını izah edə bilir;
- ✓ Söz dəyişmə və düzəltmə yollarını (şəxs, hal, zaman, şəkil, sətq, şəkilçilər) fərqləndirir və tətbiq edir;
- ✓ Feilin zamanlarını və şəxs şəkilçilərini doğru istifadə edir;
- ✓ Sadə və düzəltmə sözlər arasında fərq qoyur;
- ✓ Sözlərin mənasına görə qruplaşdırılmasını (əlaqəli, zidd, çoxmənalı, sinonim, antonim) anlayır və tətbiq edir.
- ✓ Cümlənin quruluşunu və növünü müəyyən edə bilir (sadə və mürəkkəb cümlələr);
- ✓ Cümlənin əsas və ikinci üzvlərini (mübtəda, xəbər, tamamlıq, təyin, zərflik) ayırd edə bilir;
- ✓ Sadə cümlələrin quruluş modellərini qurur və nümunələr gətirir;
- ✓ Cümlə üzvləri arasında qrammatik əlaqəni müəyyənləşdirir;
- ✓ Mürəkkəb cümlələri (tabesiz və tabeli) fərqləndirir və nümunələr qurur;
- ✓ Sintaktik qaydaları yazı və nitq fəaliyyətində düzgün tətbiq edir;
- ✓ Cümlə qurarkən orfoqrafik və durğu işarələrinə əməl edir.

XIII.Tələbələrin fənn haqqında fikrinin öyrənilməsi:

XIV. Fənn üzrə kollokvium sualları:

I KOLLOKVİUM SUALLARI:

1. Morfologiyanın tədqiqat obyekti, məqsəd və vəzifələri
2. Sözün tərkibi. Sözün kökü
3. Şəkilçi. Onun növləri
4. Nitq hissələrinin təsnifi
5. İsim,onun mənaca növləri və quruluşca növləri.
6. İsmin qrammatik kateqoriyaları
7. İsmin hal və xəbərlik kateqoriyaları
8. İsmin kəmiyyət və mənusibiyyət kateqoriyaları
9. Sifət, məna və quruluşca növləri
10. Sifətin dərəcələri

II KOLLOKVİUM SUALLARI:

1. Əvəzlik və onun məna növləri
2. Zərf haqqında ümumi məlumat
3. Feil.Onun məna və quruluşca növləri
4. Felin kateqoriyaları
5. İsmi birləşmələr və onun növləri
6. Feli birləşmələr
7. Cümlə və onun əsas əlamətləri
8. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlənin növləri
9. Cümlə üzvləri.Baş üzvlər
10. İkinci dərəcəli üzvlər. Təyin və tamamlıq

XV.Fənn üzrə imtahan sualları:

1. Morfologiyanın tədqiqat obyekti, məqsəd və vəzifələri
2. Sözün tərkibi. Sözün kökü
3. Şəkilçi. Onun növləri
4. Nitq hissələrinin təsnifi
5. İsim,onun mənaca növləri.
6. İsmin quruluşca növləri
7. İsmin qrammatik kateqoriyaları
8. İsmin hal və xəbərlik kateqoriyaları
9. İsmin kəmiyyət və mənsubiyyət kateqoriyaları
10. Sifət və onun mənaca növləri
11. Sifətin quruluşca növləri.
12. Sifətin dərəcələri
13. Say və onun məna növləri
14. Sayların orfoqrafiyası
15. Əvəzlik və onun məna növləri
16. Zərf. Onun quruluş və mənaca növləri
17. Feil.Onun məna növləri
18. Felin quruluşca növləri
19. Felin kateqoriyaları
20. Sintaksis fənninin obyekti, məqsəd və vəzifələri
21. Söz birləşmələri
22. İsmi birləşmələr və onun növləri
23. Feli birləşmələr
24. Cümlə və onun əsas əlamətləri
25. Məqsəd və intonasiyaya görə cümlənin növləri
26. Cümlə üzvləri.Baş üzvlər
27. Mübtəda və onun ifadə vasitələri
28. Xəbər və onun ifadə vasitələri
29. İkinci dərəcəli üzvlər. Təyin və tamamlıq
30. Zərflik
31. Sadə cümlə.
32. Təktərkibli cümlə
33. Mürəkkəb cümlə anlayışı
34. Tabesiz mürəkkəb cümlə
35. Tabeli mürəkkəb cümlə

Sillabus İbtidai təhsil və məktəbəqədər təlim kafedrasının 05 sentyabr 2025-ci il tarixli iclasında (protokol № 01) müzakirə edilərək təsdiq olunmuşdur.

Kafedra müdiri: **dos. A.B.Əliyev**

Fənn müəllimi: **dos.R.M.Feyziyeva**

Seminar müəllimi: **dos.A.B.Əliyev**